

Козубовська І.В.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи,

Байбакова О.О.,

викладач кафедри іноземних мов
*Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Закарпатська область, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ МІЖЕТНІЧНИХ ВІДНОСИН В США

Одним із наслідків глобальних змін стало суттєве посилення інтересу до проблем взаємодії культур та культурної ідентичності народів. В умовах інтенсивного розвитку засобів комунікації міжкультурні контакти значно розширилися. У ХХ столітті в сферах науки, культури, бізнесу, політики виникли і розвиваються низка міжнародних проектів. Однак, незважаючи на міжнародну комунікацію, існує багато ситуацій, коли представникам різних культурних груп і співтовариств не вдається досягти згоди з тих чи інших питань. Це відбувається не тільки внаслідок змістових чи принципових розбіжностей в їх позиціях, але й через те, що на ґрунті розходження культурних традицій чи навіть звичок, обумовлених культурною специфікою бачення світу і способів сприйняття та інтерпретації подій, контактуючі сторони не можуть адекватно сприйняти інформацію, не хочуть, або не можуть з об'єктивних причин зрозуміти і прийняти позицію іншої людини. Зазвичай в основі цієї позиції лежать інші культурні цінності, релігійні погляди, спосіб життя. Це перешкоджає взаєморозумінню, а отже, успішному вирішенню найрізноманітніших питань, які вирішуються в рамках більш ніж однієї культури (етносу, народу). Таким чином, для щоб взаємодія між

представниками різних культур була ефективною, необхідно враховувати принципи і механізми міжкультурної комунікації.

Термін «міжкультурна комунікація» з'явився в науковому обігу в 50-х роках минулого століття. Першими до розробки питання міжкультурного спілкування долучилися науковці США, однієї з найбільш багатонаціональних країн світу, де виникла необхідність вивчення проблеми конфронтації різних расових та етнічних груп. Дослідникам вдалося обґрунтувати комплексність феномену людського спілкування загалом, а також значні відмінності в стандартах, цінностях, уявленнях, моделях мислення та поведінки, які властиві представникам різних культур.

Сьогодні вивченням різних аспектів міжкультурної комунікації займається низка гуманітарних наук: культурологія, комунікативістика, соціологія культури, лінгвокультурологія, етнопсихологія та ін. З'явилися публікації, в яких розглядаються різні питання взаємодії культур, проте авторство більшості з них належить вченим-лінгвістам, які зводять весь процес переважно до мовного спілкування. Такий підхід суттєво звужує реальне поле міжкультурної комунікації, залишаючи поза увагою її культурно-антропологічний аспект, який не менш важливий, аніж лінгвістичний.

У широкому розумінні міжкультурна комунікація – це різноманітні форми взаємодії індивідів, груп або організацій, які належать до різних культур. Вирішальним при цьому є питання значущості культурних відмінностей, їх усвідомлення, розуміння і адекватне врахування в процесі комунікації. Адже головна мета і сенс будь-якого комунікативного процесу – це бажання бути зрозумілим партнером, що передбачає необхідність максимально повно і точно донести свою інформацію, знання і досвід до співрозмовника. А це означає, що ефективність спілкування прямо пропорційна рівню взаєморозуміння між комунікантами.

Вперше поняття міжкультурної комунікації було сформульовано американськими вченими Г. Трейдером і Е. Холлом, які розглядали його як ідеальну мету, до якої повинна прагнути людина у своєму бажанні якнайкраще,

ефективніше адаптуватися до навколишнього світу. Е. Холл прийшов до висновку про необхідність навчання культурі спілкування з іншими народами («якщо культура може бути вивчена, то це означає, що вона може викладатися іншим»), тобто першим запропонував зробити міжкультурну комунікацію не тільки предметом наукових досліджень, але й самостійною навчальною дисципліною. На думку вченого, головна мета дослідження проблеми міжкультурної комунікації – це вивчення практичних потреб представників різних культур для їх успішного спілкування один з одним. Він вперше став розглядати спілкування як вид діяльності, який піддається вивченню й аналізу, що дозволило йому надалі розвивати власну комунікативну теорію «культурних моделей взаємодії» [1].

З часом з'явилося кілька наукових напрямків в рамках самої міжкультурної комунікації. Представниками одного з них стали К. Клакхон і Ф. Стродбек, які запропонували власну методологію вивчення культур різних народів. Основні відмінності культур, з позиції цих авторів, можна встановити за такими концептами як оцінка людської природи (the human nature orientation), ставлення людини до природи (the man-nature orientation), до поняття часу (the time orientation), оцінка активності/пасивності (the activity orientation). Засновники іншого напрямку (Л. Самовар і Р. Портер), наукові інтереси яких були пов'язані з дослідженням питань вербального і невербального спілкування, особливу увагу приділяють проблемі інтерпретації невербальної поведінки, враховуючи, що невербальні символи, позитивно оцінювані однією культурою, можуть отримати негативну інтерпретацію у носіїв іншої культури [2].

Пізніше розвиток міжкультурної комунікації в США було доповнено новими напрямками і аспектами дослідження. Одним з них стало вивчення питань адаптації до «іншокультурного» середовища і проблеми культурного шоку. Дослідження процесу адаптації дозволило встановити, що він поділяється на кілька етапів. Перший етап характеризується ейфорією, що виявляється в захопленні новим культурним оточенням. Далі настає етап

фрустрації, що супроводжується почуттям сумнівів і неприйняттям відмінностей в цінностях рідної й чужих культур. Завершується процес адаптації тим, що нове «іншокультурне» оточення починає сприйматися як природне і людина діє відповідно до соціальних і культурних норм цього середовища.

Отже, ґрунтуючись на результатах досліджень, міжкультурну комунікацію можна розглядати як сукупність різноманітних форм відносин і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур.

На сучасному етапі міжкультурна комунікація здійснюється в найрізноманітніших сферах: у міждержавних відносинах, підприємницькій, науковій та освітній діяльності, на рівні міжособистісного спілкування. Знання особливостей ведення міжкультурних контактів забезпечує ефективність комунікацій і має велику соціальну значимість, оскільки тісно пов'язане з проблемами біженців, переселенців, а також людей, які виїжджають за кордон на роботу чи постійне місце проживання. Знання закономірностей, стратегій міжкультурної взаємодії дозволяє надавати допомогу при адаптації цих людей в умовах іншої культури.

Міжкультурна комунікація характеризується тим, що під час зустрічі з представниками різних культур кожен з комунікантів діє у відповідності зі своїми культурними нормами. При цьому, як відзначають багато дослідників, проблема міжкультурної комунікації не зводиться виключно до мовної проблеми. Знання мови носія іншої культури необхідне, але недостатнє для адекватного взаєморозуміння учасників комунікативного акту. Більше того, міжкультурна комунікація передбачає наявність не тільки розбіжностей між двома різними мовами, а й відмінності при використанні однієї мови.

Розуміння культури на макрорівні – це її цілісне і багатоаспектне сприйняття і пізнання. Дослідники виділяють два різні підходи до розуміння культури на макрорівні. Представники першого підходу вважають, що культура є об'єктом спостереження, її можна зрозуміти за допомогою дискриптивно-аналітичних процедур; тут можливе також порівняльне вивчення культур.

Прихильники другого підходу вважають, що культура зрозуміла сама собою, без певних процедур і спеціально створеного категоріального апарату. Таке цілісне розуміння іншої культури є можливим під час виникнення спонтанних міжкультурних контактів, в умовах досить тривалого перебування в іншокультурному середовищі і, звичайно, за умови відмінного володіння мовою іншої культури.

Життєдіяльність людей визначаються існуючими в тій чи іншій культурі нормами, які регулюють людське мислення, поведінку і здійснюють значний вплив на характер сприйняття та міжособистісні відносини. Освіта і виховання, історична пам'ять, традиції і звичаї, правила, які диктуються суспільством, сама мова, якою спілкуються люди, виробляють систему орієнтації, що допомагає їм вирішувати різні життєві ситуації і проблеми [3].

Проблема міжкультурної комунікації яскраво проявляється, зокрема, в багатонаціональному середовищі. Особливу роль вона відіграє в діяльності фахівців, які надають допомогу і підтримку різним категоріям клієнтів у багатонаціональних і поліконфесійних спільнотах. Культурні відмінності можуть бути як всередині країни, так і між країнами; при цьому важливо усвідомлювати, що всі культури мають право на існування, а всі культурні групи мають рівні права. Це особливо важливо усвідомити сьогодні, коли в міжетнічних відносинах у всьому світі, в тому числі й Україні, посилюється напруга, виникають міжетнічні конфлікти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hall E.T. The silent language / E.T. Hall. – Garden City, New.York.: Anchor, 1959. – 217 p.
2. Samovar L., Porter R. Intercultural Communication: A Reader / L. Samovar, R. Porter. Belmont, 1994. – 195 p.
3. Brislin R.W. Understanding Culture's Influence on Behavior / R.W. Brislin // Fort Worth Harcourt Brace College Publishers, 1993.